

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE SELÇUKLULARI VE ROMA-GERMEN İMPARATORLUĞU'NUN DİPLOMATİK MÜNASEBETLERİ

DIPLOMATIC RELATIONS OF THE TÜRKİYE SELJUKS AND THE HOLY ROMAN EMPIRE UNDER THE THIRD CRUSADE

Adnan ESKİKURT * Öz

III. Haçlı Seferi, Selâhaddin Eyyûbî'nin 1187 yılında Kudüs Krallığı Ordusu'nu Hittin Savaşı'nda (4 Temmuz) mağlup edip Kudüs'ü fethi (2 Ekim) ardından başlamış ve Ortaçağ kaynaklarına göre 1189-1192 yılları arasında devam etmiştir. Bu, güzergâhında Anadolu Yarımadası'nın yer aldığı üçüncü seferdir. Sefer sırasında yarımadadan geçen birliklere Kutsal-Roma Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa komuta etmiştir. Sefer öncesinde güzergâhında bulunan memleketlerin liderleri ile kurduğu diplomatik temaslarla Haçlı Ordusu'nun ilerleyişini ve erzak ihtiyacını emniyet altına almak istemiştir. Diplomatik temas kurduğu hükümdarlardan biri de Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan olmuştur. Ancak ilerlemiş yaşta olan Sultan'ın ülkesini oğulları arasında taksim etmesi idarî zafiyet yaratmış, başta Melik Kutbeddin Melikşah olmak üzere kimi Selçuklu ileri gelenlerinin Sultan'ın itidalli politikası hilâfına davranmaları da tarafların çatışması ile neticelenmiştir. Neticede başkent Konya haçlıların işgaline uğramıştır. Ortaçağ kaynaklarından faydalanılarak hazırlanan bu çalışmada tarafların Godefroi von Wiesenbach ve Tokili gibi elçiler vasıtası ile yürüttükleri diplomatik temaslara yer verilmiştir. Temel konusunu Haçlı Ordusu'nun yarımadadan güvenli geçişi ve iaşesinin temini olan bu görüşmeler dışında dönemin ileri gelen Selçuklu idarecilerinin süreci etkileyen siyasi ve askeri kararları da dönem kaynakların elverdiği ölçüde mümkün mertebe müzakere edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

III. Haçlı Seferi, II. Kılıç Arslan, Friedrich Barbarossa, Diplomatik İlişkiler

Keywords

Third Crusade, Kılıç Arslan II, Friedrich Barbarossa, Diplomatic Relations

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
adnan.eskikurt@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4592-1308
İstanbul/TÜRKİYE

Abstract

The Third Crusade was initiated as a response to the victory of Ayyūbid Sultan Salāh al-Dīn at the Battle of Hattin (July 4) and his conquest of Jerusalem (October 2) in 1187 and continued between the years 1189-1192 according to medieval sources. This was the third expedition which passed through the Anatolian Peninsula. In their passage through Anatolian peninsula, the crusaders were under the command of Friedrich Barbarossa. He tried to secure the passage and provisioning of the Crusader Army by establishing diplomatic contacts with the rulers of the countries lied on the route of the expedition. One of the leaders with whom he had diplomatic

Gönderim Tarihi: 22/04/2021

Kabul Tarihi: 08/07/2021

contact was Kılıdî Arslan II, the sultan of the State of Türkiye Seljuks. However, the Seljuk territories had been divided among the sons of the Sultan, who were in his late years. This caused a weakness in his authority as several Seljuk notables, particularly Malik Kutb al-Dīn Malik-Shāh, opposed the Sultan's cautious foreign policy and his decision to give safe passage to the crusaders and this eventually resulted in the armed conflict of the Seljuks and the Crusaders. And as a result, the capital Konia was invaded by the Crusader army. This paper examines the diplomatic contacts between the Seljuks and the Crusaders conducted by the ambassadors such as Godefroi von Wiesenbach and Tokili by using the medieval sources. Although the main focus is the negotiations between the Seljuks and the Crusaders on the issues of safe passage and providing provisions for the Crusading Army, the military and political decisions and interventions by the Seljukid notables affecting the process are also examined as the extant sources permit.

GİRİŞ

Selçukluların Anadolu ve Ön Asya'da Roma-Germen İmparatorluğu'nun Alman Haçlı birlikleri ilk karşılaşmaları XI. yüzyılda düzenlenen Haçlı seferleri sırasında gerçekleşmiştir. Bizans imparatoru VII. Mikhail Doukas ile I. Aleksios Komnenos'un Selçuklular karşısında çaresiz kalıp Avrupa'dan ücretli asker talebini değerlendiren Papalığın kendi nüfuzunu Ön Asya'da yaymak için durumdan yararlanmak istemesi ile başlayan süreçte Anadolu Yarımadası'nı kat eden üç Haçlı Seferi gerçekleşmiştir. Alman Haçlı birlikleri bu seferlerin üçünde de yer almışlardır. Ancak bu seferlerin sadece üçüncüsünde Türkiye Selçuklu Devleti ile diplomatik ilişki kurulduğu görülür.

1101 yılında peş peşe Anadolu'ya gelen Haçlı ordularından ağırlıklı Lombardlardan müteşekkil birincisinde Roma-Germen İmparatoru IV. Heinrich'in maiyetinde bir görevli (connétable) olan Konrad¹ liderliğinde 2000 kişi ile yer alarak ilk kez yarımadaya ulaşan Alman Haçlıları, 2-5 Ağustos günleri Merzifon civarında yapılan muharebelerde yer almışlar, yaşanan ağır bir bozguna kayıplara uğramışlardır. Aynı yıl Roma-Germen İmparatoru IV. Heinrich'in kuzeni Aquitaine Dükü ve Poitou Kontu IX. William, Bavyera Dükü IV. Welf ve Avusturya'lı markgraf (sınır kontu) II. Leopold'un dul eşi Charm'lı Ida komutasında yarımadaya gelen Haçlı Ordusu birlikleri arasında da yer almışlar ve Eylül ayında Ereğli civarında Selçuklular tarafından kazanılan muharebelerde de ağır kayıplar vermişlerdir (Albert of Aachen, 2007, s. 593, 605, 625, 627, 629; Runciman, C. II, 1992, s. 17-21, 22-24; Demirkent, 1997, s. 63, 66-67, 71-72; Kesik, 2018, s. 42, 45). Keza 1147 yılında düzenlenen II. Haçlı Seferi sırasında İmparator III. Konrad idaresinde Anadolu'ya gelen Alman Haçlı birlikleri de Eskişehir civarında Selçuklular tarafından mağlup edilmişlerdir (Odo of Deuil, 1948, s. 51-91, 93, 95, 97; William of Tyre, C. II, 1943, s. 166-168; Annales Palidenses, C. XVI, 1859, s. 82-83; Ioannes Kinnamos, 2001, s. 64, 66; Michel Le Syrien, C. III, 1905, s. 276; Niketas Khoniates, 1984, s. 35, 38-39; Altan, 2003, s. 29-35, 54-60; Kesik, 2018, s. 164-174).

Bu çalışmanın temel konusu III. Haçlı Seferi sırasında Türkiye Selçukluları ve Roma-Germen devletleri arasında gerçekleşen diplomatik temaslardır ve kurulan iyi ilişkilere rağmen seferin Anadolu safhasında Selçuklu ve Alman Haçlı birliklerinin çatışmalar yaşamasının nedenleri mümkün mertebe müzakere edilmiştir. Sefer öncesindeki diplomatik temasların ele alındığı ilk kısımda Türkiye Selçuklu Devleti'nin Myriokephalon Savaşı sonrası ulaştığı siyasi gücü ve tanınırlığı ortaya koyan gelişmeler ortaya konmuştur. Haçlı seferine hazırlanan Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'ya ordusu ile güvenli geçiş ve erzak temini için Sultan II. Kılıç Arslan'dan talepte bulunduğu sürecin ele alındığı ikinci kısımda kendisine bu konuda sözler verildiği ortaya konmuştur. Nihayet sefer sırasındaki hadiselerin ele alındığı son kısımda da Sultan'ın iktidarının oğullarının faaliyetleri ile sarsılması ayrıca Bizans ve

¹ Aachen'li Albert'e göre Konrad, Kutsal Roma-Germen İmparatoru III. Heinrich'in maiyetindedir ancak 1101 yılında iktidarda IV. Heinrich vardır. 2007, s. 593.

Eyyûbi devletleri ile olan ilişkilerdeki değişimler ve taraflar arasında yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir.

1-III. Haçlı Seferi Öncesi İlk Diplomatik Temaslar

Kaynaklarda 1101 yılı Haçlı seferleri ve 1147-1148 senelerindeki II. Haçlı Seferi sırasında Anadolu Yarımadası'ndan geçen Alman haçlılarının Selçuklular ile diplomatik bir temas kurduklarına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak 1172 yılında Filistin bölgesi ve Kudüs'e bir hac yolculuğu yapan Saksonya Arslan'ı Dük Henry'nin dönüş yolculuğu sırasında Sultan II. Kılıç Arslan ile Aksaray'da görüşmüş olması taraflar arasında bilinen en erken resmî temastır (Arnold of Lübeck, 2019, s. 51-53). Sultan'ın annesinin bir Alman soylusu hanımın Ruthenianların kralı ile yaptığı evlilikten doğan kızı olduğunu söylemesi bu hadiseyi anlatan kroniğin enteresan bir diğer kayıdır (Söz konusu kroniğin mütercimi Loud, Ruthenianların kralı denen kişinin Kiev Prensi II. Svyatoslav (öl. 1076) olması gerektiğini, zira onun ikinci eşinin bir Alman olduğu ve bu hanımın da Avusturya'nın Adalbert markgrafının (sınır kontu) en büyük oğlu Leopold'un (öl. 1043) kızı olduğunu ifade etmiştir. Dolayısı ile kayda göre bu durumda bu kadının kızı da Sultan II. Kılıç Arslan'ın annesi olmalıdır (Arnold of Lübeck, 2019, s. 52. Ayrıca bk. Özcan, 2016, s. 191-216).

Bahsi geçen görüşmenin Türkiye Selçuklu Sultanlığı ile Roma-Germen İmparatorluğu arasında III. Haçlı Seferi sırasında yapılacak diplomatik temasların temelini teşkil ettiği muhakkaktır. Ancak bunun mümkün olmasını sağlayan bazı başka etkenler de şüphesiz vardır. Mesela her şeyden önce 1174 yılında Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan Anadolu'da Türk birliğini sağlamayı başarmış ve 1176 senesinde de İmparator I. Manuel Komnenos idaresindeki Bizans Ordusu'nu pusuya düşürerek bozguna uğratmıştı. Konya Bağırsak Boğazı'nda gerçekleştiğini düşündüğümüz bu muharebede (Eskikurt & Ceylan, 2015, s. 34-49, 81-98; Ceylan & Eskikurt, 2017, s. 15-23, 27-56) alınan galibiyet, Bizans'ın I. Haçlı Seferi'nden yararlanarak bölgesel bir güç haline geldiği ve kurduğu ittifaklarla da Selçukluların Anadolu'da Türk birliğini kurmalarına engel olduğu üstünlük dönemini sona erdirmişti. Tabii bunun Avrupa kamuoyunda da yankıları olmuştu. Bir kaynağın ifadesine göre savaş sonrası Bizans İmparatoru I. Manuel galibiyetini bildirmek üzere Friedrich Barbarossa'ya hediyelerle bir elçi heyeti göndermiş ancak daha önce Selçuklu elçileri kabul edilmişti ve muhtemelen savaşın kazananı hakkında bir şüphe kalmamıştı.

Kutlu Akalın'ın zaman ayırıp tercüme ettiği bu elçilik heyeti ile ilgili Latince kayıt şöyledir:

"Aynı dönemde Yunanların imparatoru Manuel sultana karşı savaş yaptı ve bunun hakkında imparatora şöyle selamlamayla yazdı: Rab Mesih'e iman eden, somaki-doğumlu, Allah tarafından taçlandırılmış, hükmeden, muktedir, yüce ve Romalıların*

* Lat. porphyrogenitus, Yun. πορφυρογέννητος porphyrogennētos, sarayın erguvani/mor mermerli özel odasında doğan veya babasının imparator olmasından sonra doğan prensler için kullanılan unvan, Michael McCormick, 1991, s. 1701.

her daim haşmetli ve ulu hükümran idarecisi Manuel, Almanya'nın² pek soylu ve pek şanlı kral ve imparatoru ve sevgili biraderime, imparatorluğumuzun selamı ve kardeş sevgisi duygularını [gönderir]. Ve mektubun sonunda şöyle: Sultan kendini imparatorluğumuza verdi ve gönderilmiş elçilerle merhamet istedi, imparatorluğumuza biat ve bağlılıkta bulundu ve ordusuyla beraber dostlarımızın dostu ve düşmanlarımızın düşmanı olarak, herkese karşı bize itaatte bulunacağına dair ant içerek söz verdi. İmparator altın harflerle yazılmış bu mektubu imzaladı. Ama daha önce sultanın karşıt şeyler söyleyen elçilerini kabul etmişti. Bu aynı mektupla beraber imparatorun değerli hediyeleri geldi. Bunlar arasında yakuttan bir cantarus vardı, içinde bir sextarium miktarda saf balsam ve pek çok değerli mücevher vardı. Constantinopolisli'ye çok itimat etmeyen imparator, onun kendisi için kullandığı unvan dolayısıyla da rahatsızlık duydu çünkü fazlasıyla Roma imparatorluğuna karşı çabalarda bulunuyordu ve Romalıların pek çoğuna felaket getirmişti ve o yüzden kendisine "Romalıların idarecisi" (moderator Romanorum) demesine imparator kızdı. Gene de cevap verdi: İlahi lütufla, merhametiyle namılı muzaffer, Romalıların Allah tarafından taçlandırılmış imparatoru yüce Mesih'e iman eden, büyük, barışsever, şanlı caesar, Yunanların idarecisi, (Graecorum moderator) her daim haşmetli Friedrich/Frederik, Yunanların kralı ve imparatoru, sevgili biraderi, asil, şöhretli Manuel'e selam ve kardeş sevgisi duygularını [gönderir]. Başka şeyler arasında şöyle [yazar]: Nasıl ki krallar Kralı, ki bütün iktidar ondandır, tüm dünyanın başı olarak Roma imparatorluğunu kurdu, Roma kilisesi makamını bütün kiliselerin tek bir annesi, efendisi ve öğretmeni olarak tayin etti. Ve her hâlükârda iki kılıcın sayısında önceden gösterdiği gibi³, Hıristiyan imanının kurucusu kendisi onların yeteceğini ifade etti. Bundan dolayı sağduyuna hatırlatıyoruz ki bize ve Roma imparatorluğuna layık görülen⁴ saygıyı tanıyasın ve buraya kadar ismen kutsal saydığın en yüksek rahibe layık görülen itaat ve hürmeti gösteresin. Nihayet imparator saygıdeğer elçileri pek çok hediyelerle geri gönderdi" (Annales Stadenses, C. XVI, 1859, s. 349).

Yukarıdaki kayıttan anlaşıldığı üzere, Roma-Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa, Bizans elçilik heyeti ile gönderdiği cevabi mektubu ile Bizans İmparatoru I. Manuel'i tabiiyete davet ederek aşağılamıştır. Yine başka bir kaynaktaki bilgiye göre de Sultan II. Kılıç Arslan 1179 yılında İmparator Friedrich'e bir elçilik heyeti göndererek onun bir kızı ile evlenmek istediğini bildirmiştir. Fakat bu kaynağın müellifinin evliliğin gerçekleşmesi halinde Sultan'ın Hıristiyan olmayı kabul edeceğine dair kaydı ihtimali mümkün olmayan bir konudur (Ottonis De S. Blasio, 1912, s. 37). Bununla birlikte III. Haçlı Seferi'ne hazırlanan İmparator Friedrich'in Anadolu'dan ordusu ile güvenle geçmek için Sultan II. Kılıç Arslan ile diplomatik temas kurması bu diplomatik yaklaşmanın sonuçlarından biridir denebilir.

² Latince özgün metinde "regi Alemanniae et imperatori ..." şeklinde geçmektedir.

³ Luka İncili 22.38'de İsa yaklaşan sıkıntıları anlatırken talebelere neler tedarik etmeleri gerektiğini anlatır. Onlar İsa'ya "bak iki kılıcımız var" dediklerinde, "yeterlidir" der.

⁴ "Borçlu olunan" diye de çevrilebilir.

2-İmparator Friedrich'in Sefer Hazırlığı ve Selçuklulardan Talepleri

İmparator Friedrich'in bir haçlı seferi düzenlemesinin sebebi 1187 yılında Kudüs Krallığı Ordusu'nun Hittin'de (4 Temmuz) mağlup olması ve ardından Kudüs'ün (2 Ekim) Selâhaddin Eyyûbî eline geçmesi idi. O dönemde bu hadiseler Avrupa'da geniş yankı bulmuş, dönemin bütün önemli idarecileri Filistin'de tutunmaya çalışan Haçlılara acil yardım göndermek, hatta düzenlenecek bir haçlı seferinde yer almak üzere Papalık tarafından yapılan çağrılara destek vermek istemişlerdi (Ernoult, 2020, 191; Johnson, C. II, 89-90; Asbridge, 2014, 386-387; Demirkent, C. LIII, 1988, s. 1547-1550; Usta, 2016, 209).

İkinci Haçlı Seferi'ne amcası III. Konrad'ın maiyetinde katılıp acı bir deneyim yaşamış olan İmparator Friedrich bu idarecilerden biri idi ve 27 Mart 1188'de Mainz'da Albano kardinali elinden haçı kabul etmişti. O sıralarda hemen hemen yetmiş yaşlarında ve yaklaşık otuzbeş senedir hüküm süren biri olarak ihtiyatlı olmayı öğrenmiş biri idi. Papalıkla uzun süren anlaşmazlıkları Papa III. Urbanus'un 1187 yılındaki ölümü ile son bulmuştu ve bu sebeple Kudüs Krallığı bu nedenle daha önce kendisinden yardım isteyememişti. Fakat Montferrat Hanedanı her zaman kendisine taraftar olmuştu ve şimdi Sûr (Tyre) şehrini Selâhaddin'in kuvvetlerine karşı Konrad savunmaktaydı. Oğlu ve veliahdı olan Heinrich'in Sicilya prensesi Konstanza ile evliliği de onu güney Normanları ile yakınlaştırmıştı. Bu uygun politik ortamda sonraki papa VIII. Gregorius ve halefi III. Clemens'in Hıristiyan âleminin bu müşkül anında ortaya çıkacak bir kurtarıcı ve müttefik arayışları da onun harekete geçmesi için şartları uygun hale getirmişti (Runciman, C. III, 1992, s. 9).

Harekete geçmeden önce ülkesini oğlu Heinrich'in niyabetine bırakan Friedrich, sefer sırasında ordusu ile ülkelerinden geçeceği liderlere mektuplar göndermiştir. Bunlardan biri Mainz başpiskoposu Konrad'dır. Mainz Konsili sonrası 1188 baharında Macaristan'a gönderilerek ordunun geçeceği güzergâhları belirlemek ve gerekli olan levazımın tedarikini garanti altına almakla görevlendirilmiştir. O sıralarda Macarlar ile iyi ilişkiler devam ediyordu. Macar Kralı III. Bela'nın bir oğlunun Barbarossa'nın bir kızı ile evliliği planlanırken gelişen ilişkiler, bu kızın 1184 yılındaki ölümüne rağmen sürdürülmüş ve Barbarossa'nın kuzeni ve müttefiki Avusturya Dükü Leopold Macar kralının bir kız kardeşi ile evlenmesi ile istenilen yakınlık gerçekleşmişti (The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 15-16; Johnson, C. II, 91; Asbridge, 2014, 387).

Bir elçilik heyeti de 1188 yazında arazisinden güvenle geçebilmek ve levazım tedarikinin sağlanması için Bizans'a yollanmış, Niketas'ın kaydına göre de karşılık olarak Ioannes Doukas ertesi yıl Nuremberg'e gönderilmiştir. Elçi heyeti, İmparator'dan Bizans'a zarar gelmeyeceğine dair garanti verilmesini istemiş, bunun üzerine Würzburg piskoposu, Swabia dükü ve Avusturya dükü yemin vermişlerdir. Aynı şekilde Bizans temsilcisi de yolların güvenli olacağı ve erzak temini konularında yemin etmiştir (The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 45-46; Niketas Khoniates, 1984, s. 221). Bunun üzerine 1189 baharında Münster'li piskopos Herman, Nassau Kontu III. Rupert, Kont Walram, Diez Kontu Henry ve Markward gibi kimselerin yer aldığı bir elçilik heyeti de aynı konularda görüşmeler yapmak üzere İstanbul'a sevk edilmiştir. Ancak Haçlı seferi sebebi ile durumundan endişeye kapılan Bizans

İmparatoru bunları bir süre tutuklu tutmuştur. Bu da bir süre gerginlik sebebi olmuştur (Arnold of Lübeck, 2019, s. 150-151; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 16-17, 46; Niketas Khoniates, s. 221; Johnson, C. II, 91-92).

Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'a gönderilen elçi ise sadık ve mükemmel bir asker olan (probus miles) Godefroi von Wiesenbach idi. Görevi İmparator'un Türkler elindeki Anadolu'dan ordusu ile saldırıya uğramadan geçebilmesi için güvenli bir güzergâhın belirlenmesini sağlamak idi. Sultan da bize göre imparatora isteği doğrultusunda ülkesinden dostça geçebileceği, geçişin güvenliği ve gerekli levazımın sağlanacağı teminatını vermek üzere bir elçilik heyeti göndermiştir. Bu yaklaşım şüphesiz Anadolu'daki en büyük rakip Bizans İmparatorluğu karşısında bir müttefik kazanma isteği, belki de düşmanımın düşmanı dostumdur anlayışı ile gösterilmiş olmalıdır. Zira Bizans İmparatoru Isaakios Angelos Eyyûbi Devleti Sultanı Selâhaddin Eyyûbî ile bir ittifak yaparak Selçukluların Anadolu'daki güçlenişini dengelemek istemiş, Kudüs başta olmak üzere Filistin'de Selâhaddin'in eline geçen yerlere Ortodoks kilisesi mensuplarını tayin ettirerek hem Doğu hem de Batı Katolik dünyasını karşısına almıştı. Dolayısı ile konjonktür de elverişli idi. Nihayet 1188 yılının son günlerinde Nuremberg'e bir Selçuklu elçilik heyetinin ulaştığı da bilinmektedir (The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 16, 45. Ayrıca bkz. Runciman, C. III, 1992, s. 10-11; Johnson, C. II, 91; Uyumaz, 2011, s. 42; Altan, s. 2018, s. 17).

3-Sefer Sırasındaki Diplomatik Münasebetler

Nihayet 1189 Mayıs ayı başında Regensburg'dan hareket eden Alman Haçlı Ordusu, gayet iyi donatılmış, muntazam ve disiplinli bir ordu olmanın yanında önceki seferlere katılan ordulardan da daha kalabalık idi (Arnold of Lübeck, 2019, s. 147-148, 149; Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 60; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 47). Haçlı ordusu Avusturya ve Macaristan'ı aştıktan sonra Belgrad yakınında Tuna Nehri'nin geçilmesi ile Bizans arazisine ulaştı. Bu arada Selçuklularla diplomatik temaslar devam ediyordu. Sırp ve Bulgarlarla yaşanan sıkıntılar ise Alman ve Bizans politikacılarını karşı karşıya getirdi. Nihayet uzun görüşmeler sonucu İmparator Friedrich ordusu ile Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu'ya geçmeyi kabul etti (Arnold of Lübeck, s. 148-151; Chronicle of the Third Crusade, s. 54-58; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 47, 59-76, 90-92; Niketas Khoniates, 1984, s. 221-222, 224-226; İbn Şeddâd, 2021, s. 157; Altan, 2018, s. 18-19).

Kışı Edirne'de geçiren İmparator Friedrich, 1190 yılı Şubat ayında Sultan II. Kılıç Arslan'ın akıllı ve makul bir kişi olan Tokili isimli birinin başkanlığında gönderdiği bir elçilik heyeti ile yine yarımada'dan geçişi üzerine görüş alışverişinde bulundu. Heyet ile birlikte Sultan'a daha önce elçi olarak gönderilmiş Wiesenbach'lı şövalye Gottfried de gelmişti. Heyet Bizans İmparatoru'nun zorla alıkoyması sonucu berbat bir sekiz haftayı esir gibi geçirmiş ve mallarına el konmuştu. Mektubunda kendisini Türklerin, Ermenilerin ve Suriyelilerin büyük sultanı ve hâkimi olarak tanıtan ve İmparator'a düşmanlarına karşı destek ve rehberlik ile ülkesindeki yolcuğu sırasında erzak temini konularında vaatte bulunan Sultan, bu sıralar ülkesinde kontrolü sağlamakta zorlanıyordu ve Türkmenler üzerindeki kontrolü zayıflamıştı. Zira Sultan'ın 1184 yılı sonrası iktidarını paylaştığı oğulları bağımsız birer hükümdar gibi hüküm sürmeye

başlamışlardı. Selçuklu ülkesinin muhtelif kısımlarında görevli bu meliklerin merkez ile münasebetleri de senede bir kez Konya'ya gidip babalarına tâbiyet arz etmekten ibaret idi (Kaya, 2006, s. 16-19). İşte bu ortamda, yukarıda sözünü ettiğimiz elçilik heyetinin Edirne'ye gelişinin üçüncü gününde (16 Şubat 1190), Sultan'ın oğlu Melik Kutbeddin Melikşah'tan da bir elçi heyeti buraya gelmişti. Melik, gönderdiği mektubu ile İmparator'a saygılarını sunup gelecekte hizmetinde olacağını kararlılıkla vaat ediyordu. Ancak kaynağın ifadesine göre "dost görünen bir düşmandan daha ölümcül bir veba yoktur" sözü ile uyumlu olarak, bu Melik gelecekte İmparator'un emrindeki Haçlı ordusunun başına bela olacaktı (Historia Peregrinorum, C. 5, 1928, s. 151; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 92-93; Ernoul, 2020, 192; Johnson, C. II, 111; Uyumaz, 2011, s. 43).

Anonim bir Haçlı kroniğinde bu elçilik heyeti ile ilgili olarak verilen kayıtlarda Sultan II. Kılıç Arslan'ın kurnaz ve Hıristiyan kanına susamış biri olduğu, onları gaflet anında yakalayıp imha etmek için kötü maksatlarını gizleyerek sahte dostluk gösterdiği, bu sebeple de birçok elçi heyeti gönderip İmparator'u davet ettiğini, Rumları ve imparatorlarını hilekârlık ile suçladığını, ülkesinden sorunsuz ve erzak yardımı alarak, geçebilecekleri ve gerektiğinde malları ve adamlarını bu işe tahsis edeceğini bildirdiğini kaydeder (Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 59).

Nihayet Edirne'de 14 hafta boyunca kalan Alman Haçlıları, 1190 yılının 1 ve 2 Mart günleri buradan ayrılıp Keşan (Roussa) ve Bolayır (Brachol) yolu ile 21 Mart'ta Gelibolu'ya (Gallipoli) ulaşmışlardır. Buradan Anadolu Yarımadası'na geçişleri Bizans İmparatoru'nun temin ettiği gemilerle altı günde gerçekleşmiş ve 29 Mart'ta tamamlanmıştır (Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 59; Ottonis De S. Blasio, 1912, s. 49; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 95-96).

Haçlı Ordusu sonrasında dağlık bir kesimde üç gün zorlu bir yolculuk yaparak 1 Nisan'da (Paskalya oktavının 8. günü) Biga'ya (Pegai) (Historia Peregrinorum'da Spigast, 1928, s. 153) ulaşmış ve Biga Çayı (Diga) yanında kamp kurmuşlardır. Aveloica adlı akarsuyu⁵ aştıktan sonra 6 Nisan'da Poimanenon (Ypomenon. Eski Manyas şimdiki Soğuksu Köyü'nün 10 km güneydoğusundadır) hisarına ilerlemişler, 9 Nisan'da da Gediz Vadisi'ne inen güzergâhı takibe başlayarak Ascaratana Vadisi'ndeki⁶ Sycheron'a⁷ varmışlardır. 13 Nisan'da Kalamos'a⁸, 15 Nisan'da harap haldeki Meleos⁹ şehri yanından geçerek Agyos'a (Akhisar ile Sardis arasında olmalı) ve 18 Nisan'da da Alos (Historia Peregrinorum'da Alos yerine Sardis olarak geçer. 1928, s. 154) şehrini geçip Alaşehir'e (Philadelphia) ulaşmışlardır. Buradaki bir burçta görev yapan bir grup deneyimli, yay taşıyan ve pullu zırh kullanan Latin yaya askerleri

⁵ Eskiçağ'da Aesopus, günümüzde Gönen Çayı denilen akarsu. Bir çalışmada da Kazdağı suyu denildiği söylenmiştir. Eser, 1981, s. 112. Anna Komnena'da adı Angelokomites olarak anılan akarsu da bu olmalıdır. 1996, s. 459.

⁶ Umar'a göre Haçlıların Balıkesir dolaylarından Gelenbe'ye/Kırkağaç-Manisa ilerlerken girdiği vadinin adıdır. 1993, s. 119.

⁷ Pamukçu-Balıkesir. Bizans kroniklerinde Akhyraous ve Ochyrari, Haçlı kroniklerinde Esseron veya Sycheron olarak geçer. Deluigi, 2015, s. 68-69.

⁸ Manisa'nın Kırkağaç ilçesi Gelenbe Mahallesi olduğu sanılır. Demir, 2018, s. 184, dipnot 1021.

⁹ Akhisar/Thyatira dolaylarında olmalıdır. Demir, s. 184, dipnot 1022.

kendilerine katılmıştır. 22 Nisan'da buradan ayrılan haçlı ordusu, küçük bir Selçuklu birliğinin saldırısının gerçekleştiği 23 Nisan'da Bozdağların devamı niteliğinde olup Gediz ve Büyük Menderes havzalarını ayıran nispeten alçak bir eşik üzerinden geçerek 24 Nisan'da Tripolis'e (Yenicekent, Buldan-Denizli) ulaşmıştır. Ordu, 25 Nisan'da da Hierapolis (Pamukkale) şehri harabelerinden geçerek o sıralar Selçuklu-Bizans sınır hattında kalmış olan Laodikeia şehrine ulaşmıştır (The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 96-99; Niketas Khoniates, 1984, s. 226; Altan, 2018, s. 20).

27 Nisan akşamı Türkmen konar-göçerlere rastladıkları Acıgöl (Çardak Gölü) civarında dinlenip sonra Dinar'a ilerlemişlerdir. Burada iken gelen Selçuklu elçileri hediyeler takdim ettikleri İmparator'a Selçuklu arazisinden sorunsuz geçecekleri ve gerekli erzakın temin edileceği vaadini tekrarlamışlardır. Ancak Haçlılar, 28 Nisan ile 18 Mayıs arasındaki yolculukları boyunca bazı Türkmen saldırılarına maruz kalmışlardır. Mesela 30 Nisan'da şafak vakti gerçekleşen saldırı bunlardan biridir. O gün Haçlı ordusu hareket ettikten sonra yorgunluk sebebi ile kampta kalmış Haçlılara bir Türkmen saldırısı olmuştur. İmparator'un emri ile yakılan çadırlardan çıkan duman Türkmen savaşçıların görüşünü kısıtlamış ve üzerlerine saldırılarak dağlara doğru çekilmeleri sağlanmış, 300 ila 500 kadarı da şehit edilmiştir. Uluborlu (Sozopolis/Borgulu) yolunda ilerlerken 2 Mayıs günü gerçekleşen saldırıda da benzer bir durum yaşanmıştır (The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 100-101; Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 60-61; Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 155-156; İsfahânî, 1904/1905, s. 207-209; Altan, 2018, s. 21). İbn Şeddâd'ın eserinde yer verdiği ve Ermeni Katoligosu'nun Sultan Selâhaddin'e yazdığı mektupta geçen "Kılıç Arslan'ın ülkesinin sınırlarında rehinelere geri gönderdi. Üç gün boyunca yürüdü. Türkmen kabileleri onları koyunları, inekleri, atları ve mallarıyla karşıladılar. Ancak sonradan tamaha düştüler. Bütün beldelerden çok sayıda insan topladılar. Alman Meliki ile Türkmenler arasında çatışmalar yaşandı." şeklindeki kayıtlar yukarıdaki bilgileri teyit etmektedir (2021, s. 169).

Bu saldırıların Sultan'ın emri ile gerçekleştiği kesin değildir. Belki Türkmenler kendi başlarına bu kararı almışlardır. Zaten Selçuklu elçileri de saldırıları gerçekleştiren Türkmenlerin Sultan'ın bilgisi dışında hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak o sıralar hâkim oldukları bölgelerde bağımsız hareket eden melikler (Kutbeddin Melikşah ve Muhyiddin Mesud) de bunu organize etmiş olabilirler. Meselâ o sıralar Uluborlu'da bulunan Gıyâseddin Keyhüsrev'in Türkmen saldırılarını planlayanlar arasında önde gelen meliklerden olduğu söylenmektedir. Melik Keyhüsrev'in hocası Mecdüddin İshak'a yazdığı mektupta "bir süre Franklarla savaştığını" ve "Almanlara karşı yöneldiğini" belirtmesi de buna delil olarak gösterilmiştir (Kaya, 2006, s. 27-32). Gerçekten de o, meliklik merkezi Uluborlu'da boş durmuyor kardeşleri Kutbeddin ve Muhyiddin gibi dış politik gelişmelere doğrudan müdahale ediyordu. Meselâ Selçuklu Devleti'nin batı tarafındaki merkezinden Bizans İmparatoru II. İsaakios Angelos ile temaslar kurmak ve Mankaphas'ın isyanı sırasında ona Türkmenlerden yardımcı kuvvet temin etmesine izin vermek bunlar arasında sayılabilir.

Konumuza dönecek olursak, Sultan'ın 1189 yılı sonlarından itibaren içinde bulunduğu iç politik zorluklar yanında, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, Selâhaddin Eyyûbî ile Bizans İmparatoru Isaakios Angelos arasında yapılan ittifak sebebi ile ileride yaşanabilecek sıkıntıları göz önüne alarak Friedrich'in Haçlı birliklerine doğrudan bir müdahale emri vermediği düşünülebilir. Ancak bu da Haçlıların Eğirdir Gölü kuzeyinden geçip Konya istikametinde ilerler iken vaktiyle İmparator I. Manuel Komnenos'un mağlup olduğu Tzybritze/Cibrilcimani denilen mevkiideki dar boğazda (Bağırsak Boğazı) pusuya düşürülmek istenmelerini açıklamaz. Belki Sultan Selâhaddin ile yapılan bir diplomatik bir görüşme sonrası Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan karar değiştirmişti ya da bu kararı alan yine meliklerden Kutbeddin Melikşah idi ki, kaynaklara tam olarak yansımadığından bunu kesin olarak bilemiyoruz. Ancak İbn Şeddâd'ın "Kılıç Arslan açıkça mücadele etse de gizlice onunla anlaşmıştı. Alman Meliki boğazı geçip ülkeye girdiğinde gizlediğini ortaya çıkardı" şeklindeki kaydı dikkat çekicidir (2021, s. 167).

Nitekim Haçlılar 3 Mayıs'ta bir yol tercihi aşamasına geldiklerinde esir alınan bir Türk'ten bu kestirme yol (Via Sebaste) üzerindeki boğazın (Bağırsak Boğazı) darlaştığı kesimde 30.000 savaşçının kendilerini beklediğini haber almış ve her ne kadar bazı saldırılara uğrasalar da onun rehberliğinde uzun ama nispeten güvenli bir rota ile Akşehir'e (Philomelion) ilerlemeyi tercih etmişlerdir (Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 157-158; Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 61-62; Michael F. Hendy, 1985, s. 146-154). Demir, hazırladığı tezinde Karakuş Dağı ile Sultan Dağı üzerinde yer alan ve haçlıların Akşehir'e ilerlemesi muhtemel dağ geçitlerini müzakere etmiştir (2018, s. 193-196).

Kendilerine kurulan bu pusudan böylece kurtulduklarında, müellifinin söylendiği gibi Ansbert olduğu müphem olan kaynağımızın da ifade ettiği üzere, 5 Mayıs gibi kendileri ile bir savaşta mücadele edemeyeceklerini anlayan Bizans ve Selçuklu idarecilerinin diplomasi yolu ile onları kandırdığı ve hileye başvurdukları kanaati artık haçlılar arasında hâkim olmuştu. Kaynağımızın "Edirne'de İmparator'un huzuruna çıkan Sultan II. Kılıç Arslan ve oğlundan gelen elçilerin emir ile görüşme bahanesiyle yanlarından ayrılırken oraya birlikte geldikleri İmparator'un elçisi Godefroi von Wiesenbach'ı da esir olarak yanlarında geri götürdükleri aşikâr olmuştu" kaydı da bu doğrultudadır (Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 160; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 103).

6 Mayıs'ta Akşehir istikametinde ilerlerken bir Türk saldırısı daha olmuş ancak Haçlılar ilerlemeye devam ederek 7 Mayıs gibi Akşehir'e (Philomelium) ulaşmış ve şehrin yakınında kamp kurmuşlardır. Şehre saldırmamalarına rağmen kamplarına bir Türk saldırısı daha gerçekleşmiş, Haçlıların karşı saldırısında 4.174'ü şehit düşmüş, 600 kadarından da bir daha haber alınmamıştır (Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 160; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 103-104). Niketas Khoniates ise Haçlıların Akşehir'i ateşe verdiklerini kaydeder (1984, s. 227).

8 Mayıs'ta buradan ayrılan Haçlılar açlıktan bitap düşmüş bir şekilde ilerlerken 9 ve 11 Mayıs günleri şiddetli Türk hücumları gerçekleşmiş, ardından Ilgın (Firmin) üzerinden zaman zaman Türklerle çarpışarak Konya istikametinde yollarında devam

etmişlerdir. 14 Mayıs'ta Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğulları (Kutbeddin Melikşah, Muhyieddin Mesud ve Gıyâseddin Keyhüsrev) Anadolu beylerinin destek verdiği kalabalık bir ordu ile onları durdurmak istemişse de başarılı olamamışlardır. Haçlı ordusu mücadeleden sonra burada dinlenmiş, ardından ilerlemeye devam etmişlerdir. 15 ve 16 Mayıs günleri ise açlık sebebi ile ilerleyemeyip bataklık bir mevkide karargâh kurmuşlardır (Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 161-165; Ottonis De S. Blasio, 1912, s. 50; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 104-108; İbnü'l-Esir, C. IX, 2019, s. 553; İsfahânî, 1904/1905, s. 207-209; İbn Şeddâd, 2021, s. 169).

Burada yanlarına Melik Kutbeddin Melikşah'tan elçiler gelmiş, 300 centenarii altın ve Kilikya bölgesinin İmparator tarafından Selçuklulara verilmesi karşılığında güvenle geçip gidebilecekleri bildirilmiştir. Teklif, haraç vermeyip almaya alışkın bir Roma imparatorunun bir faniye haraç verdiğinin duyulmadığı ancak yorgun olduklarından sessizce ve barış içerisinde yollarına devam etmek için "Manuel"¹⁰ denilen tamamı altın ve bakır olmayan değeri düşük paradan bir adet vermeye hazır olduğunu ve bu kabul edilmezse belki esir olacakları belki de şehri ele geçirecekleri bir çarpışmayı göze alacaklarını söyleyen İmparator tarafından aşağılama ile reddedilmiştir (Arnold of Lübeck, 2019, s. 153-154; Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 167; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 108).

Nihayet 17 Mayıs'ta Konya önünde yapılan son bir çarpışma ardından Haçlı birlikleri şehre girmeye hazırlanırken Sultan ve oğullarından gelen bir elçi heyeti barış yapma imkânı aramış ancak sonuç alınamamış ve Haçlı birlikleri şehre girmiş ve değeri 100.000 markı bulan ganimet mal şehirden yağmalanmıştır (Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 62-63; The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 109-111; Historia Peregrinorum, C. V, 1928, s. 169-170; Ottonis De S. Blasio, 1912, s. 50; Niketas Khoniates, 1984, s. 227-228; İbnü'l-Esir, C. IX, 2019, s. 553; İsfahânî, 1904/1905, s. 207-209; İbn Şeddâd, 2021, s. 169; Johnson, C. II, 112-113; Asbridge, 2014, 425; Uyumaz, 2011, s. 30, 43-44; Altan, 2018, s. 22-24).

Şehir sakinlerinin iç kaleye çekildiği üç gün boyunca Haçlı birlikleri şehirde kalmış, bu sırada Sultan II. Kılıç Arslan gönderdiği elçisi vasıtasıyla İmparator'a ülkeme girdiğinizden beri arzulanmayan işler oldu ve yaşananlar bizim için iftihar vesilesi olmayacak fakat bilmelisiniz ki, hasta yatağında idim dolayısı ile yaşananlarda payım yoktur, güvenliğiniz için size verilecek rehinelere de kabul ediniz şeklinde bir mesaj göndererek şehirden çıkmalarını ve barışın tesis edilmesini sağlamıştır (Arnold of Lübeck, 2019, s. 154-155; Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 63-64; İbn Şeddâd, 2021, s. 169-170; Uyumaz, 2011, s. 31; Altan, 2018, s. 24; Kesik, 2018, s. 381-382).

¹⁰ Arnold of Lübeck'in eserinin Almanca tercümesinde ismi "Manlat" olarak okunmuş ve üzerinde Bizans İmparatoru Manuel'in resmi olan bir sikke olarak tanımlanmıştır. 1853, s. 140. Eserin İngilizce tercümesinde bu para hakkında kesin bilgi olmadığı, İmparator I. Manuel Komnenos zamanında değerini yitirmeyen altın nomismanın kullanıldığı, gümüş paraların ise değer yitirdiği kaydedilmiştir. Belki gümüş paraların daha da değer yitirdiği II. Isaakios döneminde piyasaya sürülmüş altın ve gümüş alaşım (elektrum) paralar için kullanılmış bir takma ad olduğu da eklenmiştir. 2019, s. 153, 154, dipnot 85. Bir başka eserde ise paranın adı yine "Manlat" olarak verilmiştir. The Crusade of Frederick Barbarossa, 2010, s. 108, dipnot 311. Ayrıca bk. Michael F. Hendy, 1985, s. 518-519.

Görüldüğü üzere Sultan II. Kılıç Arslan'ın vaatlerine rağmen, Alman Haçlıları o sıralar Selçuklu-Bizans sınırı haline gelmiş olan Laodikeia'dan itibaren Anadolu'da Türk taarruzlarına uğramış, erzak bulmakta güçlükler çekmişlerdir. Bunda Sultan'ın yaşlanmış ve ülkesini oğulları arasında paylaşmış olmasının rolü büyüktü. Büyük oğlu Melik Kutbeddin Melikşah da taht hırsı içindeydi ve babasının arzusu hilâfına hareket etmeye başlamıştı (Anonim Tarih-i Âl-i Selçuk, 1952, s. 26; Hamdullâh Müstevfî-i Kazvînî, 2015, s. 116, 117; İbn Bibi, 1941, s. 21-24, 2014, s. 14, 50-60; İbn Kesir, C. XIII, 1994, s. 69; Kerîmüddin Mahmud Aksarayî, 2000, s. 22, 23; Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 2017, s. 31-34; Şeşen, C. III, 1971, s. 360-362). Almanlarla yapılan mücadelede onunla birlikte bazı kardeşleri de yer almış, bu durum Friedrich'in ordusunun 17 Mayıs'ta Konya'yı ele geçirmesi ile noktalanmıştır.

Nihayet 30 Mayıs'ta Karaman'a ulaşan Alman haçlıları, Toros geçitlerinden Silifke istikametine ilerlemiş, 10 Haziran'da varılan Kalykadnos Irmağı'nda (Göksu/Silifke Çayı) İmparator'un ölümü ise birliklerin bir kısmının anavatana dönme kararı almasına yol açarak seferin etkisiz bir harekete dönüşmesine sebep olmuştur. Kalan birlikler 21 Haziran'da Antakya'ya ulaşmış, bir kısmı da gemilerle Silifke ve Tarsus'tan Sûr'a gitmişlerdir (Arnold of Lübeck, 2019, s. 155; Chronicle of the Third Crusade, 1997, s. 64-65; Ernoul, 2020, 192; Niketas Khoniates, 1984, s. 228; İsfahânî, 1904/1905, s. 209; İbn Şeddâd, 2021, s. 170; Runciman, C. III, 1992, s. 13-15; Altan, 2018, s. 24-25; Usta, 2016, 214).

Görüldüğü üzere XII. yüzyıl sonralarında siyasî ve askerî gelişmeler karşısında devlet adamlarının gösterdikleri tavırlar bazen de beklenmedik sonuçlar vermekteydi. Nitekim Isaakios Angelos'un Anadolu'daki Selçuklu gücünü dengelemek adına Eyyûbi Devleti Sultanı Selâhaddin Eyyûbî ile ittifaka gitmesi Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ı arayışa itmiş ve bir Haçlı seferi düzenlemek için hazırlıklar yürüten Kutsal Roma-Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa ile diplomatik temas kurmak durumunda kalmasına yol açmıştır. Öte yandan Sultan Selâhaddin'e de sefer öncesinde Alman Haçlılarının ülkesinden geçmelerini engelleyeceğini bildirmiş, ancak onlar geçip gittikten sonra Eyyûbi sultanına içinde bulunduğu durum sebebi ile bunu gerçekleştiremediğini bildirmek durumunda kalmıştır (İbnü'l-Esir, C. IX, 2019, s. 554; Uyumaz, 2011, s. 42). Esasen bu tavırlar bütünüyle politik manevralardır ve dönemin hassas politik dengelerinin yarattığı mecburiyetleri gözler önüne seren dikkate değer hadiselerdir.

SONUÇ

Kaynaklara göre 1189 ile 1192 yılları arasında devam eden Haçlı Seferi, Filistin bölgesine ulaşmak için Anadolu Yarımadası'nın kullanıldığı üçüncü ve son seferdir. Sefer katılan önemli liderlerden biri olan Roma-Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa, 27 Mart 1188'de Mainz şehrinde Albano kardinali elinden haçı kabul ettikten sonra sefer hazırlıklarına başlamış ve güzergâhı üzerindeki memleketlerin liderlerine gönderdiği elçilerle emrinde doğuya ilerleyecek Haçlı ordusunun güvenli geçişi ve iaşesinin teminini garanti altına almak istemiştir.

İmparatorun gönderdiği elçiler Macar Kralı III. Bela ve Bizans İmparatoru Isaakios Angelos ile bu konuda temaslara başlarken, Türkiye Selçuklu Devleti ile diplomatik

münasebete girişilmesi bir başka ilginç girişim olmuştur. Zira kaynaklara göre ilk iki Haçlı seferine katılan ordular da Anadolu Yarımadası'nı kat ederek Filistin bölgesine ilerlemek istemiş ancak bu süreçte bir diplomatik temas kurulduğu görülmemiştir. Bu tavır şüphesiz XII. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da Türk birliğini temin edip Myriokephalon Savaşı'nda (17 Eylül 1176) galip gelerek Bizans İmparatorluğu'nun I. Haçlı Seferi'nden yararlanarak ulaştığı bölgesel bir güç olma durumunu sona erdirmesi ve ardından Anadolu Yarımadası'nda hâkimiyetini güçlendirip yaymaya başlamış olması ile ilgilidir.

İki taraf arasında ilk diplomatik temas aslında Saksonya Arslan'ı Dük Henry'nin 1172 yılında Filistin bölgesine yaptığı hac yolcuğundan dönerken Sultan ile görüşmesidir. Kaynaklarda bahsedilen bu olay tarafların birbirlerini tanımaya vesile olmuş görünmektedir. Nitekim Myriokephalon galibi Sultan II. Kılıç Arslan'ın zaferini İmparator Friedrich Barbarossa'ya gönderdiği bir elçi heyeti ile ilan ettiği ve yine bu sırada İmparator'un da nezdine gelen Bizans elçileri ile gönderdiği cevabi mektubunda İmparator I. Manuel Komnenos'u tabiiyetine davet ettiği kaynaklarda yer almaktadır. Ayrıca bir kaynağın ifadesine göre Sultan 1179 yılında gönderdiği elçileri vasıtasıyla İmparator'un bir kızına talip olmuş, kızın vefatı bu evliliğin gerçekleşmesini engellemiştir. İşte muhtemelen bu yakınlaşmalar İmparator'a katılacağı haçlı seferinin hazırlıkları sırasında Sultan ile diplomatik temas kurma imkânı vermiş görünmektedir.

İmparator'un sadık askerlerinden olan Wiesenbach'lı Gottfried elçi olarak gönderildiği Sultan II. Kılıç Arslan tarafından iyi karşılanmış ve İmparator'a güvenli geçiş ve erzak temini konularında istediği cevap verilmiş görünmektedir. Zeki bir politikacı olan Sultan'ın o sıralar tesis edilmiş olan Bizans-Eyyûbi ittifakından rahatsız olması kararını kolaylaştırmış olmalıdır. Böylece de devletinin Anadolu'daki gücünü dengelemek adına Selâhaddin Eyyûbî ile ittifak eden İmparator Isaakios Angelos'a karşı bir güçlü bir müttefik edinme fırsatını değerlendirmiş gözükmektedir. 1188 yılının son günlerinde Nuremberg'e gönderilen Selçuklu elçilik heyeti de muhtemelen Sultan'ın olumlu kararını bildirmiş olmalıdır.

1189 Mayıs başında Regensburg'dan hareketle Macaristan'ı geçip Bakanlar'a ulaşan ve kış aylarında Edirne'de kışlayan İmparator Friedrich, 1190 Şubat'ında Sultan'ın gönderdiği Tokili başkanlığındaki elçilik heyeti ile görüşmüştür. Heyetle birlikte İmparator'un daha evvel Konya'ya gönderdiği elçisi Wiesenbach'lı şövalye Gottfried de gelmiştir. Görüşmede Alman Haçlı Ordusu'nun yarımadadan geçişi ile ilgili görüş alışverişinde bulunulduğu şüphesizdir. Selçuklu elçilik heyeti sonrasında emir ile görüşme bahanesi ile Wiesenbach'lı şövalye Gottfried'i de yanlarına alarak buradan ayrılmıştır. Konuya yer veren Latin kaynaklarının anlatımından Haçlılar arasında Anadolu'da yaşananların etkisi ile sonrasında heyetin gerçek niyetini gizlediği ve Gottfried'in esir alındığına dair bir kanaate varıldığı anlaşılmaktadır. Bu iddia gerçek mi idi bilemiyoruz, ancak bilinen bu elçinin Haçlı ordusunun işgali sırasında Konya'da ortaya çıkıp kendilerine katıldığıdır.

Sultan'ın gönderdiği elçilik heyetinin gelişinin üçüncü günü olan 16 Şubat 1190 tarihinde Sultan'ın oğlu Kutbeddin Melikşah da Edirne'ye bir elçi heyeti göndermiş ve yolculuklarının güven içerisinde gerçekleşeceği teminatı verilmiş görünmektedir.

Bilgiyi veren kaynak bu elçi heyeti ile ilgili de benzer bir yorum getirmiştir. Ancak şu bir gerçektir ki, Haçlı Ordusu Anadolu'ya ayak bastığında yaşlı Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ülkesini oğulları arasında taksim etmişti ve metbû tanınan bir hükümdar olarak Konya'da bulunuyordu. Fakat oğullarının en büyüğü Kutbeddin Melikşah'ın taht hırsı ile hareket ettiği ve babasının saltanatına gölge düşürdüğü günler yaşanıyordu. Bilhassa uçlarda yaşayıp merkezin bilgisi dışında hareket eden konargöçer Türkmenlerin başlattığı saldırılardan da Sultan sorumlu değildi. O esasen Selâhaddin Eyyûbî ile Bizans İmparatoru Isaakios Angelos arasında yapılan ittifak sebebi ile ileride yaşanabilecek sıkıntıları da göz önüne alarak Haçlılara doğrudan bir müdahalede bulunmaktan yana olmamış gözükmektedir. Bu husus Bahâeddin İbn Şeddâd'ın kayıtlarından bellidir. Ancak bu tavrı Haçlıların Konya yönünde ilerlerken I. Manuel Komnenos benzeri pusuya düşürülmek istenmesini izah etmez. Bu kararı veren Sultan'ın kendisi miydi, bunu bilmiyoruz. Belki de Kutbeddin Melikşah bu kararı aldırması ya da Haçlılara karşı mücadeleye girişen Melik Gıyâseddin Keyhüsrev gibi diğer meliklerle bunu beraber planlamışlardı. Ancak anlaşılan bu plan Haçlılar başka bir güzergâhta ilerlemeye başlayınca gerçekleşmemiştir. 5 Mayıs gibi bir elçi heyeti Haçlı karargâhını ziyaret etmiş ancak bir netice elde edilememiştir. Bundan sonra Akşehir civarından itibaren yer yer şiddetli Selçuklu saldırıları olmuşsa da Haçlılar Konya yönünde ilerlemeye devam etmişlerdir. 15-16 Mayıs günleri Selçuklu elçileri bir kez daha İmparatorla görüşmüş, 300 centenarii altın ve Kilikya bölgesinin İmparator tarafından Selçuklulara verilmesi karşılığında güvenle geçip gidebilecekleri kendisine bildirilmiştir. Friedrich teklife aşağılayıcı bir yanıt vermiş ve harç vermeyip almaya alışkın bir Roma imparatorunun bir faniye haraç verdiğinin duyulmadığı ancak yorgun olduklarından sessizce ve barış içerisinde yollarına devam etmek için Manuel (Manlat) denilen tamamı altın ve bakır olmayan değeri düşük paradan bir adet vermeye hazır olduğunu ve bu kabul edilmezse belki esir olacakları belki de şehri ele geçirecekleri bir çarpışmayı göze alacaklarını söylemiştir. Nihayet 17 Mayıs'ta Konya önünde yapılan son bir çarpışma ardından Haçlı birlikleri şehre girmeye hazırlanırken Sultan ve oğullarından gelen bir elçi heyeti barış yapma imkânı aramış ancak sonuç alınamamış ve Haçlı birlikleri şehre girmiştir. Bu sırada Sultan gönderdiği bir elçi ile ülkeme girdiğinizden beri arzulanmayan işler oldu ve yaşananlar bizim için iftihar vesilesi olmayacak fakat bilmelisiniz ki, hasta yatağında idim dolayısı ile yaşananlarda payım yoktur, güvenliğiniz için size verilecek rehineleri de kabul ediniz şeklinde bir mesaj gönderip onların şehirden çıkmalarını ve barışın tesis edilmesini sağlamıştır. Bu, sefer sırasında kaynakların kaydettiği taraflar arasındaki son diplomatik görüşme olmuştur.

Sefer sırasındaki yukarıda ele alınan diplomasi trafiği, XII. yüzyıl sonralarındaki siyasî ve askerî hareketlilik içerisinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin konumunu ve kazanmış olduğu tanınırlığı ortaya koyması bakımından önemlidir. Ancak hassas siyasî ve askerî dengeleri gözeterek ülkesini korumak zorunda olan Sultan II. Kılıç Arslan, Isaakios Angelos'un Anadolu'daki Selçuklu gücünü dengelemek adına Eyyûbî Devleti Sultanı Selâhaddin Eyyûbî ile ittifaka gitmesi sonucu arayışa girmiş ve bir Müslüman-Türk hükümdarı olmasına rağmen Haçlı seferi düzenlemek için hazırlıklar yürüten Kutsal Roma-Germen İmparatoru Frederich Barbarossa ile diplomatik temas

kurmuş ve yardım vaat etmiştir. Aynı zamanda Sultan Selâhaddin'e de Alman Haçlılarının ülkesinden geçmelerini engelleyeceğini bildirmiştir. Bu da belki gidişata göre iki Müslüman hükümdarın birlikte hareket etmesine imkân tanımak için atılmış iyi bir adımdı. Ancak sefer sırasında hasta oluşu yaşlı Sultan'ın süreci yönetmesine engel olmuştur denilebilir. Babasının durumundan yararlanan Melik Kutbeddin Melikşah da tecrübesiz ve liyakatsizliği nedeniyle Türkmenlerin başlattığı çatışmaların ciddi boyut kazanmasına ve Konya'nın işgaline yol açmış görünmektedir. Sultan Kılıç Arslan'ın Haçlılar geçip gittikten sonra Eyyûbi sultanına içinde bulunduğu durumu davranışının gerekçesi olarak bildirip vaadini gerçekleştirmediğini bildirmesi de doğru bir tavır olmuştur. Onun bu politik manevraları şüphesiz ülkesinin menfaatlerini gözetmesinden kaynaklanan bir mecburiyet olarak algılanmalıdır.

EXTENDED ABSTRACT

The first diplomatic contacts of the Seljuks with the Holy Roman Empire which took place during the Third Crusade are important because they can be interpreted as the recognition of the state of Türkiye Seljuks. In response to the alliance of the Byzantine Emperor Isaakios Angelos and Ayyûbid Sultan Salâh al-Dîn to balance Seljuk power in Anatolia during this period, the Sultan Kılıdj Arslan II gave a positive answer to the call of the Emperor Friedrich Barbarossa for help, despite being a Muslim Turkish sovereign. At the same time, he informed Sultan Salâh al-Dîn that he would prevent the Crusaders to pass by from his country. Perhaps the Sultan wanted to have alternative options that he could choose depending on the course of events. But being ill prevented the old Sultan from managing these delicate matters of international policy. And the Malik Kutb al-Dîn Malik-Shâh took the skirmishes started by the Turkomans against the Crusader army to a serious dimension due to his inexperience and ineffectiveness and caused the occupation of Konya. These political manoeuvres of the Sultan must be seen as an obligation resulting from his assumption of responsibility for the benefits of his country. The aim of this study is to explain this period by focusing on these contacts and to explain the behaviour of the Sultan in this period with the help of the knowledge in the medieval sources and the modern researches. This paper focuses on diplomatic relations between the State of Türkiye Seljuks and the Holy Roman Empire during the Third Crusade. It also examines the reasons behind the skirmishes between Seljukid forces and German Crusaders despite the establishment of friendly relations between these two states. The first section of this study, which deals with diplomatic relations before the Third Crusade, tries to explain the political status and recognition that the State of Türkiye Seljuks enjoyed following the Battle of Myriokephalon. The next section focusing on the Emperor Friedrich Barbarossa's requests of safe passage and provisions from Seljukid territories during his preparation for the campaign attempts to show that the Seljukid Sultan indeed accepted the emperor's requests. The final part of this paper deals with the campaign itself by examining the challenges posed by Sultan Kılıdj Arslan II's sons to his authority as well as the changing diplomatic relations and political developments of the State of Türkiye Seljuks with the Byzantine Empire and Ayyubid State.

KAYNAKÇA

- Albert of Aachen. (2007). *Historia ierosolimitana, history of the journey to Jerusalem*. (Ed. ve Terc. Susan B. Edgington). Oxford: Clarendon Press.
- Altan, Ebru. (2003). *İkinci haçlı seferi (1147-1148)*. Ankara: TTK Yay.
- Altan, Ebru. (2018). Haçlı ordularının anadolu'da Selçuklu topraklarına son girişi: imparator Friedrich Barbarossa'nın haçlı seferi (1189-1190)". *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, 68, 15-30. doi: 10.26650/TurkKHist.2018.18004.
- Anna Komnena. (1996). *Alexiad*. (Bilge Umar, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Annales Palidenses (auctore Theodoro Monacho)*. (1859). G. H. Pertz (Ed.), MGH (C. XVI), Hannover.
- Annales stadenses (auctore M. Alberto)*. (1859). G. H. Pertz (Ed.), MGH (C. XVI), Hannover.
- Arnold of Lübeck. (1853). *Die chronik Arnolds von Lübeck*. (J. C. M. Laurent, Çev.), Die Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit: 13. Jahrhundert, 3, Berlin.
- Arnold of Lübeck. (2019). *The chronicle of Arnold of Lübeck*. (G. A. Loud, Çev.), London and New York: Routhledge.
- Asbridge, Thomas. (2014). *Haçlı seferleri*. (Ekin Duru, Çev.), İstanbul: Say Yay.
- Ceylan, Mehmet Akif & Eskikurt, Adnan. (2017). *Tarihî coğrafya açısından Myriokephalon savaşı (17 Eylül 1176) ve Konya Bağrsak Boğazı*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay.
- Chronicle of the third crusade (Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi)*. (1997). (H. J. Nicholson, Çev), Aldershot: Ashgate Publishing.
- Deluigi, Humberto Cesar Hugo. (2015). *Winter in the land of Rûm: Komnenian defenses against the Turks in western Anatolia*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İhsan Doğramacı Bilkent University The Institute of Economics and Social Sciences, Ankara.
- Demir, Fatih. (2018). *Ortaçağ Anadolu'sunda Denizli ile Konya arasındaki Askeri Yol Güzergâhları (XII. Yüzyıl)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirkent, Işın. (1988). Hittîn zaferi ve Kudüs'ün müslümanlarca fethinin batı'daki akisleri. *Bellekten*. (C. LIII), sayı 205, 1547-1555, Ankara: TTK. Yay.
- Demirkent, Işın. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Globus Dünya Yay.
- Ernoul, (2020). *Ernoul kroniği (Haçlı seferleri tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün fethi)*. (Ahmet Deniz Altunbaş, Çev), İstanbul: Kronik Kitap Yay.
- Eser, Zeynep Kadriye. (1981). *Halk oyunlarında giyilen giysiler ve Balıkesir'de folklor*. (Yayımlanmamış bitirme tezi). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü.
- Eskikurt, Adnan & Ceylan, Mehmet Akif. (2017). *Selçuklu-Bizans münasebetlerinde bir dönüm noktası Myriokephalon zaferi (Konya, Bağrsak Boğazı, Miryokephalon, 17 Eylül 1176)*. (2. bs.). İstanbul: Çamlıca Yay.
- Hamdullâh Müstevfi-i Kazvînî. (2015). *Târîh-i güzîde*. E. Göksu (Haz.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Hendy, Michael F. (1985). *Studies in the Byzantine monetary economy C. 300-1450*. New York: Cambridge University Press.
- Historia Peregrinorum, Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrichs I.* (1928). A. Chroust (Haz.), MGH SRG NS. (C. 5), Berlin.
- Ioannes Kinnamos. (2001). *Ioannes Kinnamos'un historia'sı*. (I. Demirkent, Çev.), Ankara: TTK Yay.
- İbn Bibi. (1941). *Muhtasar Selçuknâme (Târîh-i Âl-i Selçuk)*. (M. N. Gençosman, Çev.), Ankara: Uzluk Basımevi.
- İbn Bibi. (2014). *El-Evâmiru'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye*. (M. Öztürk, Çev.), Ankara: TTK. Yay.

- İbn Kesîr. (1994). *El-Bidâye ve'n-Nihâye*. (C. XIII). (M. Keskin, Çev.), İstanbul: Çağrı Yay.
- İbn Şeddâd, Bâhaeddîn (2021). *En-Nevâdir es-Sultâniye ve'l-Mehâsin el-Yûsufiyye* (Kâtibinin gözünden Sultan Salâhaddîn Eyyûbî, A. Usta, Çev.), İstanbul: Yeditepe Yay.
- İbnü'l-Esir (2019). *İslâm tarihi El-Kâmil Fi't-Tarih tercümesi*. (A. Özeydin, Çev.), İstanbul: Ravza Yay.
- İsfahânî, İmâdeddîn el-Kâtib (1904/1905). *el-Fethü'l-Kussî fi'l-Fethi'l-Kudsî*, Mısır: Matbaatü'l-Hayriyye.
- Johnson, Edgar N. (1969). The crusades of Frederick Barbarossa and Henry IV, *A History of the crusades, the later crusades 1189-1311*. (C. II), Kenneth M. Setton (Ed.). The University of Wisconsin Press.
- Kaya, Selim. (2006). *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah dönemi Selçuklu tarihi (1192-1211)*, Ankara: TTK. Yay.
- Kerîmüddin Mahmud Aksarayî. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. (M. Öztürk, Çev.). Ankara: TTK. Yay.
- Kesik, Muharrem. (2018). *Selçukluların Haçlılarla imtihanı*. İstanbul: Timaş Yay.
- McCormick, M. (1991), Porphyrogenetos. *The Oxford dictionary of Byzantium*. (s. 1701). Oxford University Press.
- Michel Le Syrien. (1905). *Chronique de Michel le Syrien patriarche jacobite d'Antioche (1166-1199)*. (C. III). (J. B. Chabot, Çev.). Paris.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah. (2017). *Câmiu'd-Düvel*. A. Öngül (Haz.), İstanbul: Kabcacı Yay.
- Niketas Khoniates. (1984). *O city of Byzantium annals of Niketas Choniates*. (H. J. Magoulias, Çev.), Detroit: Wayne State University Press.
- Odo of Deuil. (1948). *The journey of Louis VII to the east (De Profectione Ludovici VII in Orientem)*. (V. G. Berry, Çev), New York: Columbia University Press.
- Otonis De S. Blasio. (1912). *Otonis de S. Blasio chronica*. A. Hofmeister (Ed.). MGH SRG, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani.
- Özcan, Altay Tayfun. (2016). Lübeckli Arnold'un chronica slavorum adlı eserinde Arslan Heinrich'in II. Kılıç Arslan'ı ziyareti (1173) bahsi ve kayıtlarının bazı sorunları üzerine. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1, 191-216. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sema/issue/27099/253463>.
- Runciman, Steven. (1992). *Haçlı seferleri tarihi*, (C. II ve III). (Fikret Işıltan, Çev.), Ankara: TTK. Yay.
- Şeşen, Ramazan. (1971). İmad Al-Dîn Al-Kâtib Al-İsfahânî'nin eserlerindeki anadolu tarihiyle ilgili bahisler. *Selçuklu Tarih ve Medeniyet Enstitüsü Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 249-366.
- Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*. (1952). (F. N. Uzluk, Çev.). Ankara: Örnek Matbaası.
- The Crusade of Frederick Barbarossa, the history of the expedition of the emperor Frederick and related texts (historia de expeditione Frederici Imperatoris)*. (2010). G. A. Loud (Ed.), Farnham-Burlington: Ashgate Publishing.
- Umar, Bilge. (1993). *Türkiye'deki tarihsel adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Usta, Aydın. (2016). *Çıkarların gölgesinde haçlı seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Uyumaz, Emine. (2011). *Türkiye Selçuklu devleti'ne gelen ve giden elçiler (XI. yüzyılın sonu-XIV. yüzyılın başları)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- William of Tyre. (1943). *A history of deeds done beyond the sea*. (C. II). (E. A. Babcock & A. C. Krey, Çev.), New York: Columbia University Press.